Studiehefte om romantikken

Denne teksten ligger på nettsiden til KublaKan og ikke som et eget studiehefte, men du kan referere til den slik på eksamen:

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Om romantikken». KublaKan 2022. https://kublakan.no/om-romantikken/. Nedlastet [fyll inn riktig dato]

ROMANTIKKEN. STUDIEHEFTE

Romantikken er både en periode og en stilart hvor følelser står i sentrum. Den varer fra rundt 1770-1830 i Europa, og første halvdel av 1800-tallet i Norge. Høydepunktet romantikken i Norge har man på 1830- og 40-tallet. Man sier gjerne, litt forenklet, at det finnes to hovedtyper romantikk: universalromantikk, og nasjonalromantikk. Nasjonalromantikken handler vanligvis om det spesifikt nasjonale. I Norge handler for eksempel nasjonalromantikk ofte om fjell og fjorder, norske bønder, vikinger og så videre.

Her skal vi se nærmere på universalromantikk, eller generell romantikk, altså romantikk som ikke spesifikt handler om det nasjonale.
Under opplysningstiden og klassisismen på 1700-tallet, altså epoken før romantikken, hadde man satt fornuften veldig høyt. I romantikken er det ikke slik at fornuft er noe dårlig, men mange begynner nå å føle at mennesket er mer enn fornuft.Det som gjør mennesker interessante er at vi har evnen til å komme i kontakt med noe mer enn det som kan oppleves med fornuften og sansene, noe annet, noe som er over oss eller utenfor.oss, som vi kan føle i intense, spesielle øyeblikk.

Henry Fuseli, ***The Nightmare*** **(1781)**

Dette «noe mer» eller «noe annet» kaller man i romantikken for «det guddommelige», eller verdensånden. Akkurat hva dette «guddomelige» skulle være, kan variere fra romantiker til romantiker. For noen er det Gud i tradisjonell forstand, for andre er snakk om en mer abstrakt kraft, eller selve naturen, som et levende vesen. Uansett, er det viktige her at fornuften ikke lenger er det mest spennende med mennesket, og at det finnes dypere ting ved verden, som fornuft og sanser ikke fortelle oss om.
For å få kontakt med dette «guddommelige», må følelsene aktiveres. Følelsene er det som kan transportere oss videre til, og sette oss i kontakt med, noe mer. Derfor skjer det i romantikken en oppvurdering av følelsene. Hva er det så som vekker følelser? To viktige ting å nevne her er naturopplevelser, som er svært viktige i romantikken, og kunst. Kunst, litteratur, musikk, og så videre, blir nå en mye viktigere del av menneskers liv enn hva det hadde vært tidligere. Kunst er ikke lenger bare underholdning, men en vei til følelsene, og dermed til en dypere innsikt og forståelse av verden – en måte å oppnå kontakt med det guddommelige på.

Til slutt, når kunsten blir viktigere i menneskenes liv, så blir også kunstnerne viktigere. Man begynner i romantikken å se på malere, musikere og diktere som *genier*: en egen art, nærmest, av unike mennesker, nesten profeter, som har en spesiell kontakt det guddommelige, og som er i stand til skape bilder, tekster eller musikk som kan sette også vanlige mennesker i kontakt med dette «noe mer», dette som i hverdagen er skjult for oss.

Romantikkens opphav

Romantikken har røtter både i Storbritannia, Frankrike og Tyskland, men Tyskland er nok det aller viktigste landet å nevne. Det er der de fleste mener at epoken starter for alvor. Ofte sier man at romantikken oppstår som en blanding av to ting: Pietistisk inderlighetsdiktning på den ene siden og pastoralsjangeren på den andre. Pietisme var en variant av protestantisk kristendom som var svært populær i Tyskland, og pietistene lagde ofte religiøse dikt hvor hensikten var å vekke sterke følelser overfor Gud. Mange av de første romantikerne i Tyskland var prestesønner, og følelsesaspektet ved disse religiøse diktene som mange kjente hjemmefra, ble etter hvert tatt med over til en ny type dikting – romantisk diktning, som ikke lenger bare handlet om Gud i tradisjonell forstand.

Pastoraldiktning

Pastoraldiktning, eller hyrdediktning var en annen ting som inspirerte tysk romantikk. Pastoraldiktning var en vanlig sjanger i antikken, altså i det gamle Hellas og Roma. I denne diktningen spilte idyllisk og vakker natur en viktig rolle. Ofte befinner det lyriske jeget seg ute på landet, omgitt av rislende bekker, sauer som gresser, og så videre. Ofte *lengter man* i disse diktene også tilbake til en enda bedre tid, en svunnen gullalder, hvor alt var bedre. Når man blander følelsesaspektet fra den pietistiske inderlighetsdiktningen, og natur- og lengselsaspektet fra pastoraldiktningen, begynner man altså å nærme seg det vi i dag kjenner som romantikk.

Ludwig Richters, *Vårkveld* (1844)

Panteisme og nyplatonisme

Filosofisk sett er mange romantikere inspirert av det som kalles nyplatonismen og av det som kalles panteisme. I nyplatonismen tenker man, veldig, veldig forenklet sagt, at det virkelig sanne, skjønne *og* gode, det som er mest ekte av alt i livene våre, ikke er det vi kan ta på, eller merke med sansene våre, men heller det som finnes over oss, utenfor oss, eller bortenfor oss – *beyond*, er ordet man bruker på engelsk. Tanker som dette er svært populære i romantikken. man tenker seg at vi mennesker – i intense øyeblikk ladet med følelser – er i stand til å komme i kontakt med dette som er utenfor oss, det virkelig sanne, vakre og gode, det romantikerne kaller *det guddommelige*. Det bør presiseres at ikke alle romantikere er nyplatonister. Men de lar seg inspirere av slike ideer og tanker.

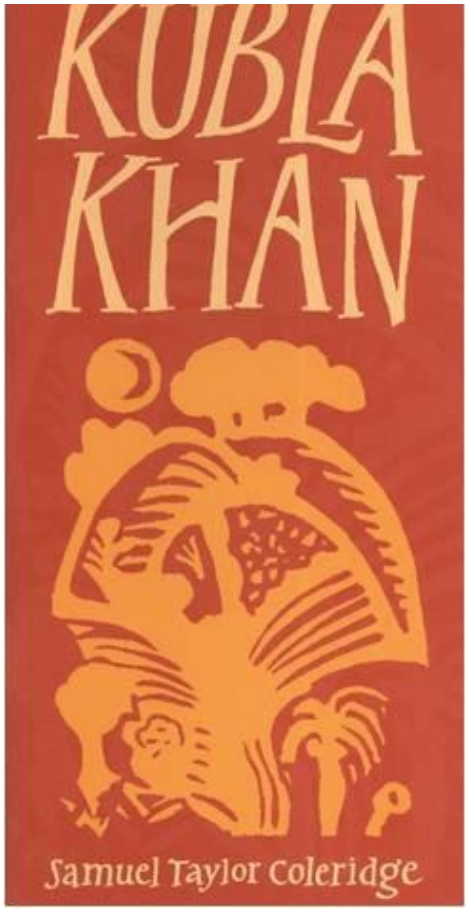
Når det gjelder synet på naturen er mange romantikere inspirert av det som kalles panteisme, tanken om at Gud over alt, i alle ting i verden. For panteister er ikke Gud en som ser ned på vår verden utenfra, ikke en personlig Gud som bryr seg om hva hver og en av oss tenker, og hører på aftenbønnen vår. Snarere er det slik at alt *er* Gud, eller *en del av* Gud. Man ser Gud, eller «det guddommelige» i *alt*, i trær, steiner, i fjell, vann, i blomstene, i menneskene, og så videre. Også her må man imidlertid være forsiktig. Det er ikke slik at alle romantikerne *var* panteister. Mange av dem var kristne i tradisjonell forstand, men man lot seg inspirere av tanker fra panteismen, på samme måte som man i dag kan la seg inspirere av buddhistiske tanker uten å *være* buddhist. Mange romantikere så naturen som en levende organisme, en slags ånd, noe guddommelig, som de ønsket å koble med, så å si .

Romantikk og klassisisme

Når man skal forklare hva romantikken er for noe, blir ting, som du sikkert allerede har merket, fort litt svevende. En praktisk og enkel måte å forklare romantikken på er å sammenligne den med epoken som kom før, nemlig klassisismen på slutten av 1600- og på 1700-tallet. I klassisismen skulle kunsten være en etterligning, av hvordan verden er. I romantikken, derimot, skal kunsten være et uttrykk. Romantiske kunstnere prøver ikke først og fremst å beskrive verden og samfunnet, men prøver i stedet å formidle hva de føler inni seg.
I klassisismen er *regler* veldig viktig. Reglene skal følges uansett. I romantikken er også regler viktig, men de er viktige fordi de skal brytes. Romantikken er opptatt av det som er unikt og individuelt, og skal man være unik, må man bryte med det som er vanlig, og gå sin egen vei. man må følge sine egne regler. I klassisismen er man opptatt av antikken. Man går tilbake til det gamle Hellas og Roma for å finne inspirasjon. Hellas og Roma inspirerer også romantikerne, men i romantikken er middelalderen det som nok inspirerer aller mest.

Det er i denne epoken at man for gjerne finner det som er unikt og individuelt ved hver enkelt nasjon. Middelalderen i Tyskland er annerledes enn middelalderen i Norge, for eksempel. I klassisismen ble dikterne sett på som vanlige håndverkere. Å lage skuespill eller dikt var på mange måter enten et yrke, eller noe man holdt på med på fritiden. I romantikken ble kunstneren derimot, som allerede nevnt, sett på som et *geni* – et spesielt menneske som kan «se» eller «motta» følelser og inntrykk som er skjult for andre, og som har en spesiell

evne til å videreformidle dette til vanlige folk, gjennom sin musikk, dikting, og så videre. Det er noe nesten profetaktig ved hvordan man ser på kunstneren i romantikken. En profet er jo nettopp en som har en spesiell kobling med det guddommelige, og som kan videreformidle denne kontakten til vanlige mennesker. Ordet geni kommer av ordet genus, som betyr art. Diktergeniet blir nesten sett på som en annen art menneske, en annen mennesketype kan man kanskje si, enn vanlige folk. I klassisismen var drama eller teater den viktigste sjangeren. Drama egner seg godt til å vise frem hvordan verden og menneskene er, som jo var det klassisistene gjerne ville. I romantikken er poesien viktigst – lyrikken, altså dikt. Mens dramaet viser frem verden, egner dikt seg på sin side godt til å formidle indre stemninger og følelser.

Et av de mest berømte dikt i engelsk romantikk, er Samuel Taylor Coleridges «Kubla Khan» (1797)

Romantiske ideer

Opprør mot rasjonaliteten

I romantikken gjør mange opprør mot rasjonaliteten, altså mot det ensidige fokuset på fornuft som hadde vært så dominerende i opplysningstiden, epoken som var før. Romantikerne følte fornuftsfokuset som en begrensning. Objektiv kunnskap er vel og bra, men denne kunnskapen er død, kun iskalde fakta. Det er ikke saklig, objektiv kunnskap om verden som gjør oss mennesker interessante, eller som gjør livet verdt å leve. Fantasien, følelsene, drømmer, beruselse – det finnes så mye mer ved livet enn hva kalde og objektive fakta har å by på. Romantikerne er som nevnt ikke motstandere av fornuften i og for seg, men de mener at den ikke er nok.

Oppvurdering av følelsene

I romantikken oppvurderer man følelsene. Dette henger selvsagt sammen med den allerede nevnte fornuftskritikken. Hvis ett ord skulle oppsummere romantikken, så ville kanskje nettopp «følelser» være det aller beste ordet. Alle følelser er interessante for en romantiker, og alle følelser kan hjelpe oss å forstå verden på en dypere måte. Noen følelser spiller likevel en større rolle enn andre.

Lengsel er kanskje den viktigste følelsen av dem alle. Det kan være snakk om en lengsel etter å komme i kontakt med naturen eller fortiden, lengselen etter en forsvunnet tid, etter barndommen, etter å realisere sine drømmer, etter et bedre samfunn, etter kvinnen man elsker. Det finnes mye man kan lengte etter, men lengsel som følelse går svært ofte igjen i romantisk kunst og diktning.

I den tyske maleren Caspar David Friedrichs berømte romantiske maleri *Vandreren over tåkehavet* står en person med ryggen til oss, og betrakter en mystisk og spektakulær natur. Personen i maleriet (og vi som betrakter det), ser den spektakulære naturen fra avstand, uten tilsynelatende å være fullstendig i kontakt med den. Også romantiske malerier som dette er lengselen etter noe ofte et viktig element, selv om akkurat hva det lengtes etter kan, være et åpent spørsmål.

Det er et ideal i romantikken å la seg oppsluke. Man skal ikke betrakte ting kaldt, objektivt og på avstand. Lidenskap, villskap, heftighet, trang og begjær er noe som verdsettes. Dette er noe man merker i alt fra litteratur og malerkunst til musikk.

Caspar David Friedrich, ***Vandreren over tåkehavet*** **(ca. 1818)**

Følelsen av å være annerledes

Følelsen av å være annerledes er også fremtredende i epoken. Man var som nevnt opptatt av det unike og individuelle. Svært mange romantiske tekster handler om folk som ser verden på en annen måte enn flertallet, eller som forstår noe som andre ikke forstår. Det å være annerledes, eller til og med eksentrisk, litt smågal, var også noe

mange romantiske kunstnere dyrket i sine egne liv. Man skulle liksom markere overfor verden at man var annerledes, slik at folk forstod at de hadde å gjøre med et unntaksmenneske. Henrik Wergeland gikk visstnok som regel med en mørkeblå frakk over en grønn fløyelsjakke, med en blomst i knapphullet, og han hadde en levende huggorm på kontoret der han jobbet, som han likte å skremme besøkende med. Den franske poeten Gérard de Nerval hadde en hummer som kjæledyr som han en gang hadde reddet fra en restaurant, og som han skal ha hatt i bånd og gått tur med. «Jeg liker hummere», sa han. «De er rolige, alvorlige, de bjeffer ikke, og de kjenner havets hemmeligheter».

Den tyske, romantiske filosofen Friedrich Schelling: «Naturen er den synlige ånd, mens ånden er den usynlige natur.»

Natur og ånd – alt henger sammen med alt

Det siste vi nevner her når det gjelder viktige ideer og tanker i romantikken er det spesielle synet på natur og ånd, og på forholdet mellom de to. I romantikken er man som nevnt opptatt av det som er utenfor fornuften vår, utenfor det hverdagslige. Derfor blir romantikken fort åndelig og abstrakt. Man er også opptatt av naturen, og for en romantiker henger forestillinger om ånd og natur tett sammen. Den tyske,

romantiske filosofen Schelling skrev at: «Naturen er den synlige ånd, mens ånden er den usynlige natur. Ånden, eller den kraften som fyller verden, er usynlig, men man kan likevel merke den, i naturen rundt seg. Man merker den når man ser hvor vakker en blomst er, eller når man står på toppen av et fjell og ser utover et landskap, eller hvis man ser havet i full storm, eller når man hører fuglene synge tidlig en morgen.

Men naturen er altså ikke bare det ser rundt oss. Naturen er for romantikerne også en usynlig kraft, en ånd, som finnes overalt rundt oss, og som strømmer gjennom oss. Den er ikke bare en masse ulike ting, som fjell, trær, blomster, dyr og så videre. Naturen er nesten et slags levende vesen, som vi selv er en del av: Den er selve grunnkraften i verden, som hele tiden skaper og produserer alle ting ut av seg selv. Dette blir veldig filosofisk og abstrakt, så klart, men romantikken er filosofisk og abstrakt. Kanskje går det an å forenkle litt og si at naturen for romantikerne blir et slags levende vesen, som vi alltid ser rundt oss, men som vi likevel bare for alvor kan få kontakt med i spesielle, inspirerte øyeblikk.

De fleste romantikerne tenker at alt i denne verden, både materielle ting, altså det vi kan merke med sansene våre, og åndelige ting, egentlig er ett og det samme. Derfor ser de ofte en forbindelse mellom alle mulige ting: mellom gjenstander og ideer, mellom alt som er stort og alt som er smått. I et dikt om en blomst, kan blomsten for eksempel symbolisere hele naturen, og hvor vakker denne er. Eller så kan den samme blomsten symbolisere en vakker kvinne som det lyriske jeget elsker. Eller så kan man lese blomsten som et bilde på skjønnhet generelt, altså skjønnheten i seg selv. En romantiker vil kunne tenke at det finnes en kobling, en sammenheng mellom blomsten, den vakre kvinnen, naturen og skjønnhet i seg selv. Denne «alt henger sammen med alt»-måten å tenke på gjør at romantiske tekster gjerne kan ha flere temaer samtidig, og at enkeltord i dikt også kan tolkes på flere og originale måter.

Romantiske motiver

I romantisk kunst og dikting finnes det en del motiver som dukker opp svært ofte – mange av dem naturmotiver. Det er viktig å understreke her, at et dikt ikke automatisk blir romantisk bare fordi det nevnes blomster, fossefall eller fjell. Slike motiver dukker også opp i tekster fra andre epoker. Likevel, i romantisk kunst og litteratur kommer de så ofte at vi godt kan kalle dem et kjennetegn på epoken.

Naturmotiver

Trær og blomster er blant de vanligste motivene i romantisk malerkunst. Nesten alle romantiske poeter nevner et vell av blomster i diktene sine når de beskriver kvinner de elsker eller erotiske opplevelser, men også når de tar opp politiske hendelser, eller filosoferer om livet og verden. Et annet vanlig romantisk motiv er vann i alle former: Romantikken er full av fossefall, rislende bekker, elver, innsjøer, havet – og i norsk sammenheng også fjorder. Vannet kan symbolisere naturens ulike temperamenter og stemninger, og vann i ulike former vekker ulike tanker og følelser hos oss mennesker.

Fjellet er også generelt sett et viktig motiv i romantisk malerkunst og dikting – ikke bare i Norge. Symbolsk eller metaforisk representerer fjellet det «der oppe», det guddommelige, eller det kan representere et mål, noe man sikter mot, noe som gir inspirasjon. Fjellene er også evige sett med menneskers øyne, og upåvirket av kriger og hele sivilisasjoners vekst og fall. Å være *på fjellet* kan symbolisere det å forlate hverdagen og sivilisasjonen og alt som er lite og ubetydelig, og slik at man blir i stand til å se de store sammenhengene. På fjellet får man overblikk, det rette perspektivet, og dette kan vekke inspirasjon og følelser som setter en i kontakt med noe åndelig eller «det guddommelige».

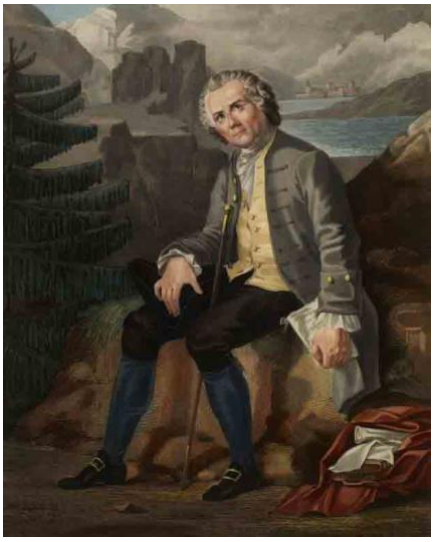
Natten har noe av den samme inspirasjonskraften, og er også et vanlig motiv. Om natten er man gjerne alene med seg selv, eller sammen med sine nærmeste, og da kommer tanker og perspektiver som man sjelden har i dagslys. I den forbindelse dukker ofte også månen og stjernene opp i romantisk kunst og litteratur. Månen er tradisjonelt blitt assosiert med lengsel. Den har alltid vært noe uoppnåelig for oss mennesker, noe vi kan føle at vi har kontakt med, men som vi aldri kan nå. Stjerner har siden antikken vært selve symbolet på evigheten og det uendelige. Vi ser dem, men de hører ikke til vår verden. De er for mange til å telle, og representerer slik sett også det uendelige. Ofte har også stjernene representert sjelene til mennesker som allerede er døde. Slik sett er også natten, månen og stjernene godt egnet til å vekke følelser.

Fugler og innsekter finner man også mye av i romantisk kunst og diktning. Ørnen er et symbol på stolthet og makt, og tradisjonelt også på mektige tanker *eller* ideer. Uglen symboliser visdom. En ravn kan være et tegn på død, eller et varsel om at noe

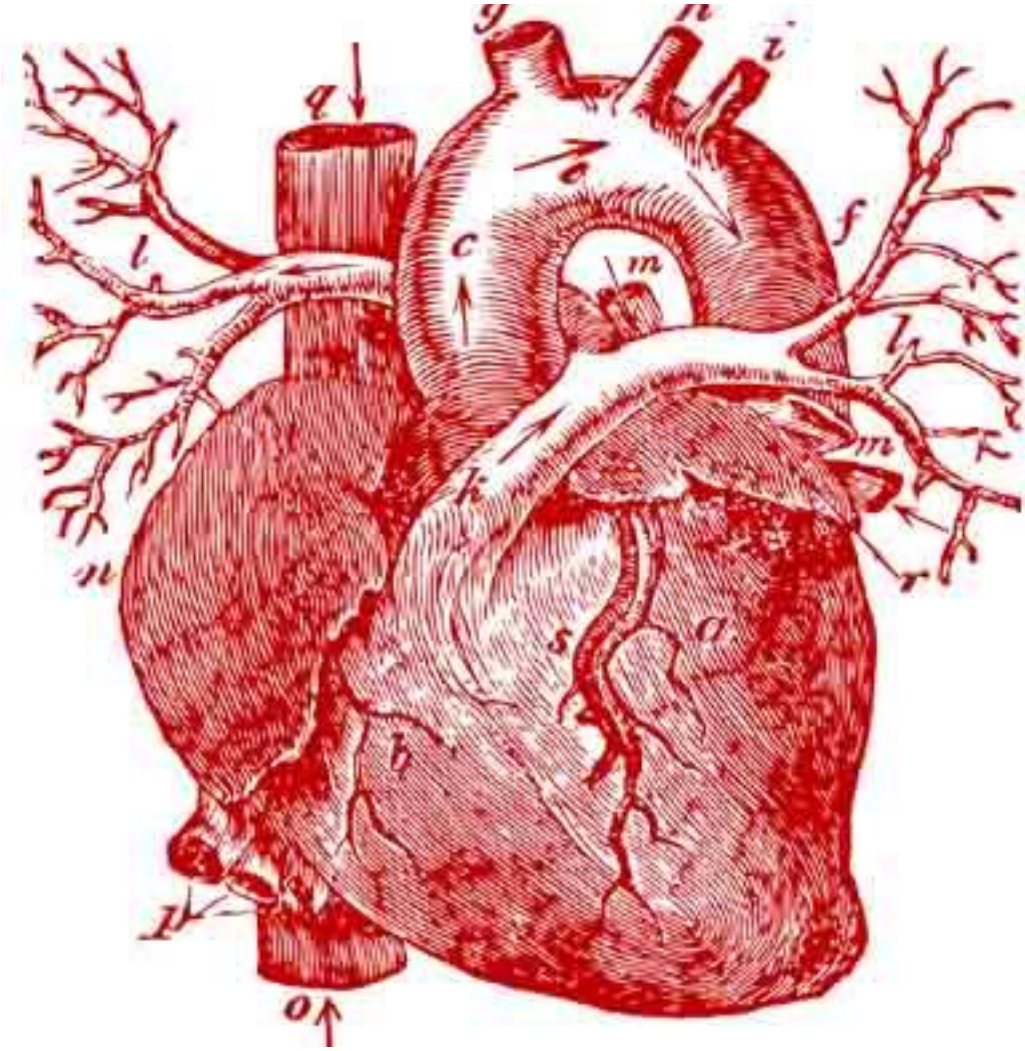
dårlig skal skje. Fugler kan også ha mer generell betydning uavhengig av art. For eksempel kan de sees på som naturens eller Guds sendebud, som kommer med et eller annet tegn. Også insekter kan ha symbolsk betydning. De representerer naturen og livet i en slags mikroskala. Visse innsekter har også en helt spesiell symbolsk mening. Marihøner bringer hell og lykke, bier får oss til å tenke på fruktbarhet og hardt arbeid, mens sommerfugler gjerne symboliserer skjønnhet, men samtidig også forgjengelighet, altså det at ting ikke varer.

Barndommen

Barndommen nevnes også såpass ofte i romantikken at den er verdt å nevne som et motiv i seg selv. Den er for det første forbundet med følelsen av lengsel. Den er noe vi har mistet, noe de fleste ser tilbake på som en slags forsvunnet gullalder. I tillegg representerer barndommen renhet, uskyld, det naturlige og frihet fra den umoral som samfunnet har lært oss. Den franske opplysningsmannen Jean-Jacques Rousseau inspirerte mange romantikere. Han mente at mennesket var født godt, og at det var sivilisasjonen som ødela det. Barnet representerer ofte mennesket slik det burde være, i sin naturlige, frie og gode tilstand, før det ble ødelagt av sivilisasjonen. Slike tanker er ikke uvanlige i romantiske tekster. Den tyske romantikeren Hölderlin skriver: «Et guddommelig vesen er barnet så lenge det ikke er dyppet i menneskets kameleonsfarge». Kameleoner er kjent for å skifte farge for å tilpasse seg ulike omgivelser. At mennesket er kameleonsfargen bør vel her tolkes som at også det tilpasser seg ulike situasjoner, og at mennesker dermed ikke er ekte, at de er falske, og gjør det som lønner seg for å oppnå fordeler.

Den franske filosofen Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) inspirerte mange romantikere.

Hjertet

Hjertet er også et vanlig romantisk motiv, særlig i litteraturen. Hjertet er det som holder oss i live, ved å pumpe blod rundt i kroppen vår, men det er også et symbol for følelser, kjærlighet og lidenskap, og en motsetning til hjernen, som vi gjerne forbinder med fornuften og det rasjonelle. Ordet hjerte dukker stadig opp i romantisk litteratur. Man snakker *om* hjertet sitt, eller *til* hjertet sitt, eller om eller til *andres* hjerter.

Døden

Mange romantikere er også fascinert av døden, særlig av unge menneskers død. Romantikken er full av døde, unge mennesker. Disse vekker gjerne følelser av lengsel og tap, samtidig som det også ofte er noe vakkert, heroisk og beundringsverdig ved dem. Den amerikanske forfatteren Edgar Allan Poe skriver at: «en vakker kvinnes død er utvilsomt det mest poetiske emnet i verden – og det er på samme tid hinsides enhver tvil at de leppene som er best egnet for et slikt emne er den sørgende elskerens.» Også *selvmord* ble romantisert av mange romantikere. I

tidligere epoker hadde selvmordet først og fremst blitt sett på som et opprør mot Gud, og en stor synd. I romantikken blir nå det i stedet et bevis på at ens følelser er ekte og oppriktige, og at man har mot og besluttsomhet til å ta skjebnen i sine egne hender. Flere romantiske kunstnere i Europa tok sitt eget liv. Selv Wergeland her hjemme gjorde et forsøk som 18-åring, om enn et noe halvhjertet et. Han hoppet fra en låvebru mens mange så på, etter å ha blitt avvist av en jente. Han landet imidlertid mykt, og kom seg raskt på beina igjen etter noen dager i sengen.

Romantisk språkbruk

Når det gjelder formen eller skrivemåten, merker man gjerne at en tekst er romantisk ved at språket blir brukt på en spesiell måte. For det første er romantisk språkbruk veldig ofte abstrakt, og for moderne ører, ganske pompøst. Dette gjør at tekster fra romantikken ofte krever en del av moderne lesere. Det tar litt tid å bli vant til denne spesielle måten å uttrykke seg på.

Følelsesladet språk

Språket i romantiske tekster er ikke bare abstrakt, men også følelsesladet. Det man ønsker er jo gjerne å formidle sine egne dype følelser, og å sette leseren i samme stemning. Romantisk språkbruk er preget av mange beskrivelser. Man bruker svært mange adjektiver og adverb, for å si det litt teknisk. Slike beskrivelser fargelegger teksten, og gjør at man liksom opplever det personene i en tekst tenker og føler. Tegnsetningen er også med på å gjøre språket mer følelsesladet. Romantiske tekster bruker mer utropstegn og spørsmålstegn enn hva for eksempel tekster fra opplysningstiden gjorde. Utropstegn og spørsmålstegn uttrykker i større grad holdninger og følelser, der punktum gjerne avslutter objektive faktasetninger. Romantiske tekster gjør også flittig bruk av interjeksjoner – følelsesmalende ord, som «Åh!» «akk!», og så videre. Slike ord viser gjerne helt tydelig følelsene og holdningene til den som snakker. I tillegg kan det være verdt å nevne syntaksen, altså setningsoppbygningen. Ofte er setninger i romantikken ganske lange. Folk som føler mye har også en tendens til å snakke mye, og innimellom får man inntrykk av at det lyriske jeget i dikt, eller fortelleren i noveller og romaner, føler så mye at de ikke klarer å stoppe sine egne setninger. Det er typisk for mange romantiske tekster at setningene sjelden er korte og poengterte. Den som har mye på hjertet og er entusiastisk sliter jo gjerne med å fatte seg i korthet.

Virkemidler

Når det gjelder virkemidler benytter romantikerne seg av hele registeret. Et par virkemidler er likevel ekstra verdt å nevne, fordi de brukes ekstra ofte. For det første er *besjeling og personifikasjon* svært vanlig, altså det å gi menneskelige egenskaper til døde ting, naturfenomener eller abstrakte ideer. Blomster, fjellet, vinden eller havet kan bli levende, eller til og med noe dikterne snakker *til* eller *med*. Det samme gjelder for «ånden», «sjelen», «evigheten» og lignende abstrakte ideer.

Retoriske spørsmål er også noe romantikere benytter seg flittig av. I diktet «For trykkefriheten» av Wergeland spør det lyriske jeget seg selv retorisk om sannheten kun er noe som skal holdes fanget inne i folks egne hjerter, altså noe som skal holdes skjult og undertrykkes. Svaret gir seg selv. Selvsagt skal den ikke det. Vi må h a trykkefrihet, og lov til å si og mene det vi tror på, mener Wergeland. Slike retoriske spørsmål er vanlige i romantikken. De er med på å gjøre språket mindre nøytralt, og mer ladet med holdninger og følelser.

Et siste mye brukt virkemiddel som vi kan nevne her er *apostrofe* – det å la teksten henvende seg til en person som er fraværende, eller til noen som er død, eller til noe abstrakt. Det er ikke uvanlig at romantikere snakker til hjertet sitt, eller til nevnte naturfenomener som fjellet, fossen, vinden, og så videre.

Pass på! Personifikasjon og besjeling, retoriske spørsmål og apostrofe brukes i andre litteraturhistoriske epoker også. Det er ikke slik at et dikt automatisk er romantisk bare fordi man finner bruk av besjeling og retoriske spørsmål. Likevel … har du å gjøre med et romantisk dikt, er sjansen stor for at noen av akkurat disse virkemidlene er brukt – i tillegg til alle mulige andre virkemidler, så klart.

Romantikken i Norge

Romantikken kommer senere til Norge enn til resten av Europa. Først på 1800-tallet ser man den her til lands, og for alvor først på 1830-tallet. Ofte sier man at 1830-tallet er universalromantikkens, altså den generelle romantikkens tiår i Norge, mens 1840-tallet er nasjonalromantikkens tiår, selv om de to selvsagt overlapper. En viktig grunn til at romantikken kom sent til Norge var napoleonskrigene på starten av 1800-tallet. Den gjorde at Norge ble avskåret fra Danmark og resten av Europa, noe som igjen gjorde at kulturimpulsene derfra ble forsinket. Nå vi så ble et eget land etter 1814,

hadde vi i starten andre ting å tenke på enn kultur. De første årene handlet det om å organisere de viktigste tingene det nye landet vårt trengte, og det er først på 1830-tallet at vi har overskudd til å diskutere hva slags kunst og litteratur vi vil ha i Norge.

Kulturdebatten på 1830-tallet

På 1830-tallet får vi en kulturdebatt i Norge, og to personer er spesielt viktige for denne debatten, nemlig Johan Sebastian Welhaven og Henrik Wergeland. I løpet av 1830-tallet har disse to, og støttespillerne deres, heftige debatter om kultur, språk og om Norges forhold til utlandet. Det begynte med at Welhaven i 1830 kom med sterk kritikk av Wergelands diktning i avisen Morgenbladet. Wergeland svarte, og dette satte i gang flere debatter om hvordan diktning bør være, og hva Norge bør være. Flere andre personer ble etter hvert trukket inn i dette, og etter hvert oppstod det to fløyer, to partier, kan vi kanskje si, som hadde ulike meninger om det meste: Intelligenspartiet eller tropistene på den ene siden, og patriotene eller Norskhetspartiet på den andre.

Johan Sebastian Welhaven

Welhaven tilhørte Intelligenspartiet, de som ville ha tettere bånd til Danmark når det gjaldt norsk kultur. Han var tilhenger av at norsk poesi skulle bygge videre på europeisk litteratur, og han ville at vi skulle fortsette å bruke dansk som skriftspråk, selv etter at vi var fri fra danskene. Welhaven mente videre at dikt alltid måtte følge bestemte krav om fast rim og rytme når det gjaldt formen eller skrivemåten, og han var opptatt av klarhet i tanken. det skulle være lett å følge tanken i et dikt. Han var også det som gjerne kalles en «høyreromantiker». Det vil si at han stod for en type romantikk var er mer opptatt av historie, og filosofi mer akademisk, kan man kanskje si, og mindre engasjert i kampen for de svake i samfunnet. Kjente dikt av Welhaven er blant annet «Diktets ånd», «Den salige», «Sjøfuglen» og diktsamlingen *Norges demring*, der han kritiserer norsk nasjonal patriotisme, og mange nordmenns motvilje mot å la seg inspirere av utenlandske impulser.

Henrik Wergeland

Henrik Wergeland tilhørte patriotene, som ville at vi skulle bryte båndene med Danmark, og være ekte, særegne og unikt norske. Dette kom til uttrykk både gjennom at Wergeland ønsket å skape en særegen norsk poesi, istedenfor å herme etter europeisk diktning, og ved at han ønsket å blande særnorske ord og former inn i det det danske skriftspråket, som var det offisielle i Norge på 1830-tallet. Wergeland mente også at diktere ikke burde være bundet av bestemte krav til fast rim og rytme, eller av andre tradisjonelle regler for poesi. Han mente at kunstneren burde være fri

til å uttrykke seg på originale måter, som gjerne brøt med gamle tradisjoner og regler. Selv følger han faktisk ofte regler for fast rim og rytme innenfor diktningen. Men han bryter med dem når han vil, eller føler at det er nødvendig.

Mens Welhaven på sin side var opptatt av klarhet i diktningen, er Wergelands dikt ofte abstrakte og uklare. Det er gjerne vanskelig å forstå seg fullt og helt på et Wergelandikt. Wergeland var det som gjerne kalles en «venstreromantiker». Han var opptatt av de fattige, de svake, av arbeiderne, jødene, de prostituerte – av de som ikke hadde en stemme i samfunnet som ble lyttet til. Hans romantikk er gjerne mindre akademisk, og mer samfunnsengasjert, kan vi si. Kjente dikt av Wergeland er blant annet «Piken på anatomikammeret», «Til en gran», «For trykkefriheten», «Til foråret», «Til min gyldenlak» og «Meg selv».

Hvordan referere til denne siden

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Om romantikken». KublaKan 2022. https://kublakan.no/om-romantikken/. Nedlastet [fyll inn dato]

Videre lesing

Andersen, Per Thomas, 2001: *Norsk litteraturhistorie*, Oslo
Haarberg, Jon, Tone Selboe, Hans Erik Aarset, 2007: *Verdenslitteratur. Den vestlige tradisjonen*, Oslo
Uthaug, Geir, 2017, *Romantikkens univers. Kunsten. Naturen. Mennesket*, Dreyers forlag, Oslo
Aarnes, Sigurd. Aa, 1996, «En nasjonallitteratur blir til, 1807-1864)» i Fidjestøl, Bjarne, Peter Kirkegaard, Bjarne Aa. Aarnes, Asbjørn Aarseth, Leif Longum, Idar Stegane, 1996, *Norsk litteratur i tusen år*, Gjøvik